

אדר ברה בעדרותיך

האיזנו, שבת שובה
יום הכיפורים תשפ"ד

מדוע אין מברכים על מצות עינוי ביום כיפור, כמו שמברכים לפני כל קיום מצוה?

הקשה השדה חמד (מערכת יום כיפור עמוד 271), כיון שמצות עינוי הוא מצוה ככל המצוות, מדוע אין מברכים על זה ברכת המצות לפני קיומה כמו שמברכים על כל מצוה קודם לעשייתה?

נאמרו בזה כמה תרוצים:

א. ה'שדה חמד' (שם) מתרץ, משום שלא תקנו ברכה אלא על דבר שהוא במעשה, כגון להתעטף בציצית או להניח תפילין וכיוצא, אבל על מצוה שהיא בלא מעשה לא תקנו ברכה, כמו שלא תקנו ברכה על קיום הלאוין. וזה פשוט ומוסכם שעל מניעה אין שייך לברך, ואם כן איך יברך על מה שאינו אוכל ושונה דאם כן יהיה כל היום כולו יושב ומברך.

ב. בספר 'יפה ללב' (חלק השני הנספח לספר לב חיים ח"ג בהשמטות שבתחילת הספר) תירץ, על פי מה שכתבו הקדמונים (עיני שו"ת הרשב"א חלק א' סימן י"ח) שעל מצוה הבאה בעבירה אין מברכין, כגון השבת גזלה וריבית, ושריפת נותר וכיוצא, ואם כן כיון שמצוות עינוי ביום הכיפורים באה על חטא לכפר על עוונותינו, כדכתיב בפרשת אחרי 'תענת את נפשותיכם' וכו' 'כי ביום הזה יכפר עליכם' וכו'. וכן כתב בספר החינוך מצוה ש"ג: מרשי המצוה שהיה מחסדי השם יתברך על בריותיו לקבוע יום אחד לכפר על החטאים, וכן כתב הטור (ברי שימן תר"ד), וכיוון שהברכה באה לתקן מה שחטא לכן אין מברכין.

ג. עוד תירץ בספר 'יפה ללב' (שם) שמצות עינוי היא מערב עד ערב, ומתנאי המצוות כדי לברך עליהן ברכה ראשונה, אחת היא שתהא נגמרת, ובמצוה זו איכא למיחש שמא יאחזנו בולמוס ולא אתי עשה דהשלמה לגמור המצוה, כדין 'ענינו' (סימן תקס"ה סעיף ג') לסברת היש אומרים ובצירוף טעם הראשון גם השליח צבור לא יברך.

אבל ה'שדה חמד' הקשה עליו: שטעם זה אינו נוח לי, לפי שיש לפקפק קצת, שאף למה שכתב הרמ"א שנהגו בכל התעניות אפילו בתענית צבור שלא לומר 'ענינו' אלא במנחה, ואין כן מנהגינו אלא בתענית צבור אומרים אותו גם בשחרית, מכל מקום אם נדמה ברכה על העינוי 'לענינו', היה להם לתקן ברכה על העינוי בעלות המנחה, דומיא דאמירת 'עננו'. ואף שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, מכל מקום במצווה שאי אפשר לברך קודם לעשייה אם המצוה נמשכת מברך עליה אחר העשייה, וכיון שברכה זו אי אפשר לברכה קודם עשייה היה לנו לברך בזמן המנחה שבזמן קצר כזה לא חיישנו לשמא יאחזנו בולמוס, כמו שאין חוששין לזה ואומרים 'עננו' במנחה, ואף שיש לחלק בין אמירת 'עננו' לברכה כמובן, מכל מקום מידי פקפוק לא יצא.

הכרת הטוב

"עם נבל ולא חכם". (האיזנו לב, ו). ופירשו המפרשים (רש"י, רמב"ן, דעת זקנים ועוד) עם נבל, ששכחו הטובות שעשו להם. והוסיף הרמב"ן: "ולפי דעתי העושה טובות חנים יקרא נדיב, ומשלם רעה למי שהטיב עמו יקרא נבל. ולכן אמרו על נבל הכרמלי כשמו כן הוא, נבל שמו ונבלה עמו, כי דוד עשה עמו טובה גדולה. והוא לא רצה לשלם לו גמול ועט במלאכיו ויבוהו, אם כן, יאמר הכתוב, הזאת תגמלו את השם על הטובות שעושה עמכם, עם נבל שהוא משלם רעה תחת טובה". עכ"ל.

דוגמא אופיינית לכפוי הטובה מובאת בפרשת וילך (לא, יז, יח) שם נאמר על אותו אדם שמקבל מהקב"ה שפע טובה יומיומי, ובמקום להכיר בכך ולהודות למי שנתן לו את כל הטובה, בוטע הוא וטוען 'כוחי ועוצם ידי'. ואז ברוב רחמיו וחסדיו חפץ הקב"ה לעורר אותו שישבו מתכונתו הרעה. ומציאו לו 'רעות רבות וצרות',

ואז מתעורר אותו כפוי טובה ומה אומר: 'הלא על פי אין אלקי בקרבי מציאני הרעות האלה'. ומה עושה הקב"ה? "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה". ונשאלת השאלה: אם מתעורר האדם סוף סוף, ביום ההוא, מתוך הצרות, ומתוודה ואומר: "על פי אין אלקי בקרבי מציאני הרעות האלה" מדוע מגיע לו עונש חמור כל כך שהקב"ה יסתיר לו פניו ביום ההוא?!

אחד התרוצים תירץ **רבי שמחה בונם מפשיסחא זצ"ל**: עצם האמירה שאין הקב"ה נמצא בקרבו יש בה חטא וגורם לרעה. כי על האדם להאמין שגם בעת צרה, ואפילו בהסתרה שבתוך ההסתרה, בוודאי גם שם נמצא עמו השי"ת, כדכתיב "עמו אֶנְכִי בְצָרָה".

אבל יש כאן רובד נוסף: מאחורי מילתו של אותו איש 'כפוי הטובה' האומר "על פי אין אלקי בקרבי". מסתרת לה רשעות שאין כמותה! ה'כפוי טובה' יודע שאם יודה שהרעות נשלחו לו מאת האלוקים, אזי יאלץ בהכרח להסכים שגם כל הטובות שקיבל הוא מה' יתברך, וזה כמובן מחייב אותו להודות ולהשתעבד למטיבו. על כן מעדיף הוא לכפור לגמרי במציאותו של הקב"ה כדי להסביר מדוע פוקדים 'צדיק' כמוהו רעות רבות ואין הקב"ה מונעם ממנו. לפיכך זהו עונשו, שהקב"ה אכן יסתיר לו פניו גם "ביום ההוא".



היאך היו סבורים בני דורו של משה למנוע את מיתתו?

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר" (האיזנו לב, מח). רש"י הביא דברי הספרי שבשלושה מקומות נאמר **"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה"**, **בנח** (בראשית ז, ג) **"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ"**, שהיו בני דורו אומרים בכל מקרה אם אנו מרגישים בנח שנכנס לתיבה אין אנו מניחין אותו, ולא עוד אלא אנו נוטלין פטישים וקרדומות ומבקעים את התיבה, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום, [גרה בהם הקב"ה אריות ודובין שלא יוכלו להתקרב אל התבה], וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה.

במצרים נאמר (שמות יב, נא) **"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיָא ה'"**, שהיו מצרים אומרים בכל מקרה אם אנו מרגישים בישראל יוצאין ממצרים אין אנו מניחים אותם, ולא עוד אלא אנו נוטלין סכינים וחרבות והורגים אותם בהם, אמר הקב"ה הריני מוציאם בחצי היום, בעצם היום, וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה.

אף כאן במיתתו של משה נאמר **"בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה"**, שהיו ישראל אומרים בכל מקרה אין אנו מניחים אותו אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיו לנו את השלי והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה **אין אנו מניחין אותו ליפטר מן העולם**. אמר הקב"ה הריני מכניסו למערה בחצי היום וכל מי שיש בידו למחות יבוא וימחה.

ומקשים העולם, אמנם אצל נח מובן שהיו סבורים אותם רשעים בני דורו, שיעכבו את נח להכנס לתיבה על ידי שהיו נוטלים פטישים וקרדומות ומבקעים את התיבה. וכן ביציאת ישראל ממצרים, היו סבורים המצרים שלא יתנו לישראל לצאת מארצם על ידי שיטלו סכינים וחרבות והיו הורגין. אבל כאן במיתתו של משה רבינו ע"ה היאך יכולים בני אדם למנוע מיתת אדם, ואיך חשבו למנוע את מיתת משה?

מרו **הגרא"ל שטיינמן זצ"ל** תירץ, בספרו **אילת השחר** (בפרשתנו, עמ' רכ"א) בשם מרו **הגרי"ז זצ"ל** ששמאחר וכתוב להלן (בפסוק נ') **"וַיָּמָת בְּקֶרֶב אֲשֶׁר אָמַר עֲלֵה שָׁמָּה וְהֶאֱסֹף אֶל עַמִּיךָ"** משמע שנגזר על משה שימות דוקא בהר ולא במקום אחר, והם חשבו שימנעו את מיתתו של משה על ידי שימנעו ממנו מלעלות להר. ואף שלא מצאנו שניסו למנוע את משה מלעלות להר. יתכן שהקב"ה נתן בלבם שלא ימנעו אותו מדבר זה, אף על פי שעלה לעיניהם בחצי היום.

יש שכתבו לבאר על פי מה שמספרים כי בעת שחלה הגאון **רבי נפתלי טרוך זצ"ל** בעל חידושי הגר"ט, שהיה ידוע לשם דבר בלמדנותו ושימש כראש ישיבה בראדין, הכריזו בני ישיבתו על מגבית חיים עבורו, והבחורים התנדבו עבורו

חודשים ושנים להאריך ימיו, ונכנסו אצל מרן החפץ חיים זצ"ל לבקשו שיתרום גם הוא איזה זמן להצלת חייו של הגרנ"ט, והחפץ חיים ישב בכבוד ראש וחשב ונענה שמוכן לתרום דקה מחייו, וכל זה מתוך ייקרת הזמן שהיה אצל החפץ חיים. ועל כל פנים רואים שיש מושג כזה שאדם נותן מתנה מחייו לחבירו ועל ידי זה מאריך ימי חבירו, ועל ידי זה יכול להציל חבירו ממתה, וממילא יש לומר שכך היו סבורים ישראל בדורו של משה שימנעו מיתתו על ידי שכל אחד יתן במתנה מחייו איזה זמן למשה רבינו ועל ידי זה יאריך ימים ולא ימות.

ומקור עניין זה בחז"ל (ילקוט בראשית מ"ח) דאמר ריש לקיש מאי דכתיב "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אֲדָם" שהעביר הקב"ה לפני אדם הראשון כל הדורות, והראה **דוד** שעתיד לחיות רק שלוש שעות, אמר לפניו: רבונו של עולם, לא תהא תקנה לזה? אמר

כך עלתה במחשבה לפני! א"ל כמה שני חייו? א"ל אלף שנים! א"ל יש מתנה ברקיע? א"ל הן! א"ל שבעים שנים משנותי יהיו לזה, וכתב אדם הראשון שטר מתנה וחתם עליו הקב"ה ומטטרון ואדם. וכן מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק נ"ח) שאדם הראשון נתן לדוד שבעים שנה מחייו.

וכן איתא בזוה"ק (בראשית דף קס"ח), והוסיף הזוה"ק שגם האבות הקדושים נתנו **לדוד** מחייהם, אברהם חמש שנים, יעקב עשרים ושמונה שנים, ויוסף שלשים ושבע שנים, סך הכל שבעים שנה שבהם התקיים דוד, [והמפרשים ביארו בכמה אופנים למה הוצרכו האבות ליתן לדוד מחייהם אחרי שכבר נתן אדם הראשון]. ועל כל פנים רואים אנו מכל זה שלכאורה יכול אדם ליתן מתנה מחייו בשביל חבירו, וכאמור.

יום כיפור, ים של רחמים

באמת אין לנו מושג כמה נפלא הוא יום הכיפורים! אם היינו מכירים בכך, איך היינו מברכים את ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" בכניסת היום? כמה שמחה וכמה אושר היו ממלאים אז את לבנו, בהגיע יום כיפור הקדוש והנורא הזה. "כִּי גְדוֹל יוֹם ה' וְנִרְאָא מְאֹד וְמִי יִכְלִינֵהּ", אומר הנביא (יואל ב, יא).

מרן המשגיח, **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל, היה מזכיר תמיד בשיחותיו, בקלם אמרו שיום כיפור הוא "**ים של רחמים**". ואם יהודי היה זוכה אפילו רק פעם אחת בחייו ליום כיפור, זה היה הרבה!

והנה יש מאיתנו הנמצאים ליד אותו 'ים של רחמים' הזה, עומדים על שפת הים, ולא נכנסים פנימה, הכיצד?

הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק א הלכה ג) פוסק: "עיצמו של יום הכפורים מכפר לשבים". מתי יום כיפור מכפר? רק אם חוזרים בתשובה. אבל יהודי שאינו עושה תשובה, יום כיפור לא מכפר לו על עוונותיו.

ומהי תשובה? חרטה על העבר, קבלה לעתיד ווידוי.

יתכן, אפוא, שיהודי יצום כל היום, יתפלל את כל התפילות, ואפילו יאמר את כל הווידוים, אבל אם לא יתחרט על מעשיו ולא יקבל על עצמו שלא לחטוא עוד, לא תהיה לו תשובה, וממילא יום הכיפורים לא יכפר לו על עוונותיו! "

"נַחֲפֶשֶׁה דְרַכֵּינוּ וְנַחֲקֶה וְנִשְׁבַּח עַד ה'", אומר הכתוב (איכה ג, מ). בלי "נחפשה דרכינו", בלי "ונחקרה", אין "ונשובה עד ה'", כי האדם אינו יודע על מה צריך הוא לחזור בתשובה.

סיפר לי אחד שפגש יהודי מבוגר והלה אמר לו: "אני כבר בגיל שישים ושלוש ולא ידוע לי אפילו על חטא אחד שעשיתי בחיי! אין לו חטאים. האמת שהוא צודק באומרו שאינו יודע, שכן הכתוב אומר: "כָּל דָּרֶךְ אִישׁ יִשֶׁר בְּעֵינָיו" (משלי כא, ב). כל מה שאדם עושה נראה לו ישר והגון, נו, אז על מה יחזור בתשובה? הלא הכל ישר. **הנה** פרעה, הרשע הזה, אומר למשה רבנו: "חֲטָאתִי הִפְעַם" (שמות ט, כז). הפעם חטאתי, חטא אחד יש לי. רשע מרושע שכזה, מושחת שבמושחתים! כל יום שוחט שלוש מאות תינוקות מירשאל, עושה את עצמו אלוה - ואין לו שום חטא. רק חטא אחד ויחיד... "

מאיך גיטא, בווידי של רב ניסים גאון מוצאים אנו שאמר: "ריבוננו של עולם, אם עמדת לפרש את חטאי ולבארם, יכלה הזמן והם לא יכלו.

ודאי! בלי "נחפשה דרכינו ונחקרה", אין על מה לחזור בתשובה. אבל אם מתחילים קצת לחפש, קצת לבדוק ולחקור את המעשים: מה עם התפילות, מה עם שמירת השבת, מה עם המידות - אז, אוהו "ונשובה", יש הרבה על מה לשוב!

בלי תשובה, רחמנא לצלן, אפשר להיות על יד ה"ים של רחמים", ליד יום הכיפור, ולא להיכנס פנימה. אין לו יום כיפור. כמה כואב הדבר! (יחי ראובן).



ביצר לקבל קבלות?

רבי יוסף לייס אמר בשם רבו **רבי ירוחם ממיר** שבזמניו כשיבוא אדם לבית דין של מעלה לאחר אריכות ימיו ושניו, לא ישאלו אותו 'האם קיימת מצוות', אלא 'עד כמה עשה לעצמו מחייב לקיום המצוות'. וביאר דבריו, שבדורינו שהוא דור חלש ביחס לדורות הקודמים, אם ניקח אדם 'רא שמים' בתכלית, ונשימו במדבר, בודד, לבד, אזי ה'ראת שמים' שלו שם לא תחזיק זמן מרובה, אלא במשך הזמן היא תיחלש ותתמעט, וזאת מאחר ואין לו שם 'מחייב', שם הוא לא נמצא בחברת בני אדם, שזה אחד הגורמים לאדם להישאר עובד ה' וירא שמים. ולכן על האדם לייצר לעצמו כל מיני מחייבים לעבודת ה' ולקיום המצוות וללימוד התורה.

דוגמא לדבר, אדם שרגיל לאחר לתפילת שחרית כל יום, לא יעזר שיקבל על עצמו שממחרת אקום מוקדם, כי בקומו בבוקר כבר יקדים היצר הרע ויאמר לו שלא נורא אם תאחר חמש דקות וכו', אלא עליו לקבל כך: אם למשל הוא אוהב ורגיל לשתות כוס קפה כל בוקר, אזי יקבל על עצמו שיום שיאחר לתפילה, לא אשתה אותו יום את הקפה האהוב עלי, אדם זה כל בוקר יקפוץ מוקדם מהמיטה, מאחר ולא יחשוב על התפילה אלא על 'הקפה'. ועוד, שבכך גם אם לא יקום בבוקר מוקדם לתפילה אינו עובר על הקבלה, מאחר ולא ישתה את הקפה, כפי שקיבל על עצמו.

רבי יעקב אדלשטיין, רבה של רמת השרון, סיפר כי בהיותו אברך צעיר הוא התגורר ברמת השרון, שם כיהן אביו כרב, ואשתו ילדה בבית החולים בכפר סבא, כידוע מרן **הגרא"ל שטיינמן** היה ראש ישיבה בכפר סבא, וכאשר רבי יעקב הגיע לשם פגש את ראש הישיבה והתאונן לפניו כי כל רצונו לעמוד בתורה, אבל יש לו טרדות שונות שמפריעות לו להגשים שאיפה זו.

אמר לו **הרב שטיינמן**: 'עיקר החכמה של האדם היא לחפש לעצמו 'מכריחים' לא לסמוך על עצמו. כל אחד ו'המכריחים' שלו. יש אחד שמקבל על עצמו למסור שיעור, ואז הוא חייב להכין שיעור ואף טירדה לא תמנע זאת בעדו. וכן אדם שיש לו 'מחייב' כגון, הספק בלימוד כמו דף היומי וכו', יהיה חייב לעמוד בהספקים שלו אף אם יהיו לו טרדות מעל הראש, אך אם אדם לא יקבל על עצמו 'מכריחים' אלו, אז תמיד יהיה מה שיפריע לו.

הקב"ה ברוב רחמיו בימים אלו של עשרת ימי תשובה, דן אותנו לא העבר, אלא על העתיד מה רצונו לעשות בשנה הבאה, ולכן שאדם מקבל על עצמו קבלות אמיתיות, ומחפש את ה'מכריחים' שלו. אז הקב"ה מעלה אותו בדרגה, ויהיה לו סיעתא דשמיא מרובה. וזה לא משנה מה הוא היה עד עכשיו, העיקר בשמים הוא, כיצד הוא רואה את עתידו. אף אם במלכות בשר ודם, עובד שמעל בתפקידו שוב לא יתנו בו אמון, הרי במלכות שמים הקב"ה מוכן לסמוך עלינו, אם נקבל על עצמנו קבלות ושאילות טובות.

יהי רצון שנוכה לנצל את יום הגדול והקדוש יום הכיפורים, 'ים של רחמים', גמר חתימה טובה אמן.